

| Prikazi / Reviews |

NOVI UVID U STRUKTURU BOSANSKOG JEZIKA

Elma Durmišević: *Univerbacija u bosanskom jeziku*. Biblioteka Bosnistika. Monografije, knjiga 26. Sarajevo: Slavistički komitet, 2023. 234 str. ISBN: 978-9958-648-30-4

UDK: 821.163.4

DOI: 10.15291/csi.5082

Jezična konstelacija u Bosni i Hercegovini vrlo je specifična. Tri jezika – bosanski, hrvatski i srpski – službeni su jezici u državi. U ovoj se monografiji autorica Elma Durmišević iz više razloga usredotočuje na bosanski jezik. Može se reći da su istraživanja tog jezika do sada dala vrlo zanimljive rezultate. Postoje brojni povijesni dokumenti koji se mogu analizirati iz lingvističke i kulturno-povijesne perspektive, što se jasno vidi u doprinosu Ismeta Ovčine, Mehmeda Kardaša i Muamere Smajić (2021) ili u temeljnoj monografiji Senahida Halilovića (2023). Nadalje, postoje neki elementi koji su karakteristični za jezičnu upotrebu bosanskog jezika i eksplicitno se razlikuju od hrvatskog ili srpskog. Razlike među pojedinim varijantama štokavskoga jezičnog područja sustavno su dokumentirane u brojnim studijama (vidi, na primjer, Čirgić 2008; Karavdić 2017; Dudás 2021; Karavdić 2022 i brojni drugi autori). Međutim, ono na što su do sada bila nešto manje usmjerena istraživanja ciljano je istraživanje jezičnih komponenti koje se odnose na bosanski jezik i eksplicitno uključuju bosanske izvore u istraživanje.

Ovom monografijom lingvistica Elma Durmišević s Univerziteta u Sarajevu predstavlja temeljitu studiju koja se sastoji od 11 poglavlja. Durmišević je autorica stručnih radova iz oblasti akademskih istraživanja bosanskog jezika. Doprinijela je organizaciji i provedbi brojnih konferencija. Primjerice, u svibnju 2025. bila je glavna organizatorica *Četvrtog bosanskohercegovačkoga slavističkog kongresa*, jednog od središnjih filoloških događaja u zemlji. Sudionici kongresa došli su iz različitih zemalja, što je Elmi Durmišević omogućilo profilirati slavistiku svog sveučilišta na međunarodnoj razini. Bavi se sinkronijskom lingvistikom i stilistikom, što, u najširem smislu, obuhvaća i temu ove monografije (više podataka o autorici na samom kraju, str. 233).

Nakon kratkog predgovora (str. 9–10) slijede uvodne napomene. One uključuju opće informacije o načinima tvorbe riječi, korpusu i metodologiji rada (poglavlje 1, str. 11–28). Korpus se sastoji od pisanih i usmenih izvora prikupljenih iz aktualnih

bosanskih rječnika i s mrežnih platformi (str. 25). Sljedeće poglavlje pruža detaljniju raspravu o univerbaciji. Počinje davanjem temeljitog pregleda stručne literature o toj temi. Autorica se također koristi upitnicima i opisuje važnost univerbacije u bosanskom jeziku.

Elma Durmišević definira univerbaciju kao bilo koji proces skraćivanja višedijelnih jezičnih jedinica. To je često nužno iz razloga jezične ekonomičnosti (str. 29). Kako bi utvrdila koji se trendovi trenutačno mogu prepoznati u bosanskom jeziku u vezi s procesima univerbacije, autorica je provela anonimne ankete. Cilj nije bio razlikovati točne od netočnih odgovora, već u konačnici odgovoriti na pitanje kako se leksikološke inovacije mogu empirijski mjeriti (str. 37). Pregled trenutačnog stanja istraživanja bosanskog jezika vrlo je relevantan jer je do sada provedeno ograničeno istraživanje na ovu temu. Iz tog razloga uključena su i djela hrvatskih i srpskih autora, dok se u raspravi često koristi opsežnim djelima o leksikologiji bosanskog jezika (na primjer, fundamentalni rječnik Senada Halilovića, Ismaila Palića i Amele Šehović iz 2010. godine).

Slijedi najvažnija korist koju će čitatelj dobiti od ove knjige. Treće poglavlje predstavlja temeljitu i uredno pripremljenu analizu procesa univerbacije u suvremenome bosanskom jeziku. Ta analiza uključuje leme iz rječnika, kao i unose s mrežnih foruma, *online* novina i empirijska opažanja. Predstavljen je cijeli popis sufikasa (str. 60–61), kojima se prvenstveno koristi za tvorbu novih imenica univerbacijom. Moglo bi se pomisliti da su ta pitanja sveobuhvatno opisana i da je važnost sufiksa za univerbaciju navedena u brojnim gramatikama, ali to nije slučaj jer čitanje otkriva da autorica navodi mnoge primjere koji prethodno nisu dokumentirani. Nadalje, ti primjeri često pripadaju različitim stilovima. Stoga nisu svi dio standardnog jezika, već služe različitim razinama usmene ili pisane komunikacije. Posljedično, različiti su diskursi ili teme odvojeni jedni od drugih i pokazuje se koji su sufixi posebno relevantni za njih. Pogledajmo primjere tvorene sufixom *-ac* koji mogu označavati ljude. Durmišević navodi brojne dokaze za to, poput *olimpijac* za osobu koja sudjeluje na Olimpijskim igrama ili *profesionalac* za profesionalnog sportaša ili nekoga tko se specijalizirao za neku određenu aktivnost (str. 92).

Među ispitanim riječima nalazimo neologizme koji u konačnici pokazuju da univerbacija istovremeno predstavlja proširenje rječnika. Često se odnose na nove pojave koje se događaju u svijetu. To je slučaj s primjerom *minimalac* (str. 103–104) – termin koji se među ostalim odnosi minimalnu plaću. U stručnoj literaturi ta je riječ ili opisana kao leksički inventar žargona ili nedostaje u rječnicima (npr. Halilović, Palić i Šehović 2010). Sljedeći taj uzorak, zabilježeni su najvažniji uzorci univerbacije. Posebno je zanimljiv primjer *švicarac* koji se odnosi na švicarski franak. Autor ističe da je ovo jedini slučaj u kojem se naziv valute tvori na taj način (str. 109).

Svakako bi bilo zanimljivo spomenuti etimologiju u jednom ili drugom trenutku. Tako se vidi da su sufiksi poput *-ada* ili *-ijada* sve više utemeljeni na stranom rječniku (*gimnazijada*, *balkanijada*, *univerzijada* i dr.), iako se navode i domaći primjeri (*roštiljada* i dr., str. 120–122). Slično se može primijetiti i za druge sufikse (usp. *-ija* kao *majstorija* ili *ramazainja*, str. 178–179 i *-luk* kao *privatluk*, str. 197).

Na kraju je knjige zaključak (poglavlje IV) koji sažima najvažnije rezultate i metodologiju rada. Raspravlja se i o stilskom označavanju brojnih primjera, gdje se pisani i govoreni jezik ponekad znatno razlikuju (str. 203). Slijedi sažetak (poglavlje V, str. 204–205), engleski i ruski sažetak (poglavlja VI–VII). Osim toga, tu je i sveobuhvatan bibliografski popis koji uključuje primarne izvore i dodatnu literaturu (poglavlje VIII). Rječnik univerba (poglavlje IX), imenski indeks (poglavlje X) i predmetni indeks (poglavlje XI) na kraju knjige posebno su korisni jer čitatelju znatno olakšavaju snalaženje, s obzirom na to da se, u najširem smislu, radi o analizi leksičkih jedinica, koja često zahtijeva orijentaciju na temelju ključnih riječi. Stoga je stvaranje odgovarajućih indeksa razumno i dobro izvedeno.

Sve u svemu, ostaje da kažemo da držimo u rukama knjigu koja fundamentalno istražuje univerbizacijske tendencije. Elma Durmišević nesumnjivo je doprinijela stvaranju detaljnog opisa suvremenoga bosanskog jezika. Zahvaljujući njoj, sada je dostupna monografija koja je i deskriptivna i ilustrativna. Veliko je obogaćenje proučavati sveobuhvatnu monografiju i tako ponovno procijeniti konceptualnu specifičnost bosanskog jezika. Stoga se iskreno nadamo da će ova knjiga biti široko distribuirana i da će se o njezinu sadržaju intenzivno raspravljati.

LITERATURA

- ČIRGIĆ, Adnan. 2008. „Fonetsko-fonološke razlike između crnogorskoga i srpskog jezika”. *Lingua Montenegrina* 1 (1): 171–189.
- DUDÁS, Előd. 2021. „Južnoslovenski standardni jezici u istorijskom i savremenom kontekstu”. *Lingua Montenegrina* 27 (1): 3–19.
- HALILOVIĆ, Senahid, Ismail PALIĆ i Amela ŠEHOVIĆ. 2010. *Rječnik bosanskoga jezika*. Sarajevo: Filozofski fakultet u Sarajevu.
- HALILOVIĆ, Senahid. 2023. *Bosanskohercegovački govori krajem XIX stoleća*. Biblioteka Bosnistika. Monografije, knjiga 25. Sarajevo, Mostar: Slavistički komitet, Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke.
- KARAVDIĆ, Zenaida. 2017. „Kako prepoznati bosanski, crnogorski, hrvatski i srpski standardni jezik?” *BOSNIACA. Journal of the National and University Library of Bosnia and Herzegovina* 22: 34–46.
- KARAVDIĆ, Zenaida. 2022. „Silazni akcent izvan početnog sloga u bosanskom jeziku – utjecaj sufiksa”. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik* 48 (1): 105–132.
- OVČINA, Ismet, Mehmed KARDAS i Muamera SMAJIĆ. 2021. „Poljičke isprave – čuvanje, zaštita i prezentacija dokumenata iz arhiva Poljičke republike pisanih bosančicom. Poljica Documents – Protection and Presentation of Documents from the Archive of the Poljica Republic Written in Bosančica”. *BOSNIACA. Journal of the National and University Library of Bosnia and Herzegovina* 26: 72–80.

Martin Henzelmann

